

Nový projekt Pocta Karpatom propaguje krajinu

The new project A Tribute to the Carpathians has been promoting the landscape/ Le nouveau projet "Hommage aux Carpates" promouvait le paysage

Myšlienka vzniku projektu *Pocta Karpatom* vychádza z potreby osobnejšieho, dôslednejšieho a príznačného prerozprávania prírodných a kultúrohistorických hodnôt krajiny Slovenska. Projekt je zameraný na posilnenie vzťahu ľudí k svojej krajine, zvýšenie vnímania ochrany biologickej, krajinej a kultúrnej diverzity jednotlivých lokalít Slovenska. *Pocta Karpatom* je informačná kampaň, ktorá zameriava pozornosť širokej verejnosti na vnímanie hodnôt krajiny, osobitne chránených častí prírody a významných krajinných prvkov zabezpečujúcich koherentnosť siete Natura 2000 v kontaktných zónach území európskeho významu. Kampaň stavia na potrebe poznať a rozumieť rozmanitosti typov krajiny, ktoré sú našim spoločným európskym bohatstvom.

Prečo vzniká kampaň o krajine

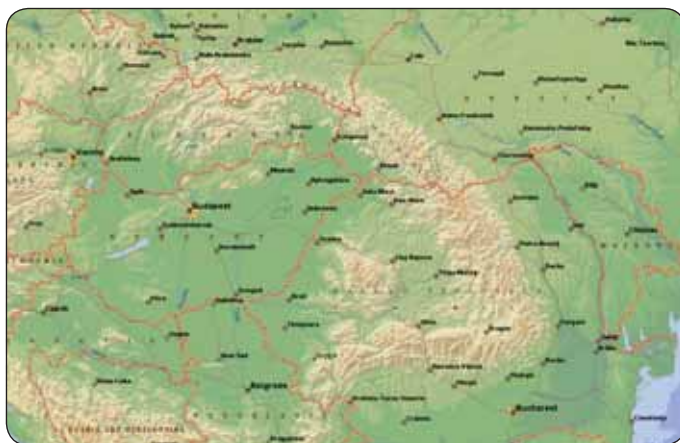
Séria štandardizovaných rozhovorov o kvalite života v podtatranských obciach a vzťahu ich obyvateľov k sieti chránených území, v ktorých žijú, usku-

projektov *Zlepšenie siete chránených území v oblasti Tatier* v rámci projektu PANet 2010 ako súčasť iniciatívy Spoločenstva INTERREG IIIB CADES a zároveň projektu *Regióny a ich zmeny z hľadiska kvality a udržateľnosti života*, financovaný agentúrou VEGA. Výsledky poukázali na to, že viac ako trištvrte obyvateľov si uvedomuje dôvody vyhlásenia chránených území v ich okolí s výnimkou siete NATURA 2000, ktorú viac

ako 90 % obyvateľov obcí vôbec nepozná. Takmer 90 % opýtaných pokladalo výmeru chránených území za nadmernú. Viac ako trištvrte opýtaných vnímalo chránené územia ako obmedzenie a iba jedna štvrtina ich vnímala ako prínos pre život v obci. Orgány štátnej ochrany prírody vnímajú obyvatelia ľahostajne až negatívne, iba 15 % z opýtaných malo pozitívny vzťah k orgánom ochrany prírody. Avšak predbežné prieskumy ohľadom zvyšnej, podľa zákona najmenej chránenej krajiny naznačujú, že obyvatelia sú poväčšinou viac citliví na vnímanie významu identity krajiny a jej hodnôt ako súčasť miestnej kultúry a svojej hrdosti na to, že ich územie môže byť krajinársky špecifické a originálne.

Vzťah chránených území a voľnej krajiny

Podľa príručky *Komunikácia v ochrane prírody* (Roháč, J., Gašpar, A., 2007) si „kampaňový prístup ku komunikácii s obyvateľmi vyžaduje veľmi vysokú schopnosť komplexného myslenia, tvorivosti a odhadu vplyvu na cieľové skupiny“. Kampaň zameraná na hodnoty krajiny zatiaľ na Slovensku nebola komplexnejšie spracovaná a realizovaná. Jej zmyslom je, podľa Európskeho dohovoru o krajine, definovanie cieľovej kvality krajiny, v ktorej sú premietnuté prania a požiadavky verejnosti na taký stav krajiny, v akej by ľudia chceli žiť. Cieľom kampane je nielen priblížiť krajinu ako kľúčový prvok pre život jednotlivca aj spoločnosti, ale ukázať ju aj ako priestor, v ktorom sa odohráva hospodárska činnosť a prelomiť vnímanie chránených území ako bariér ďalšieho rozvoja. Projekt sa zameriava na naplnenie článku 10 smernice o biotopoch, v ktorom je ochrana špeciálne významných území nerozlučne spojená s ochranou voľnej krajiny, ktorá zabezpečuje koherentnosť siete NATURA 2000. Kampaň vychádza z predpokladu, že len harmonická a vyvážená krajina ako celok je podmienkou pre uchovanie prírodného a kultúrneho dedičstva a naopak, aj pri najdôslednejšej ochrane osobitne chránených častí krajiny, bez manažmentu ich kontaktných území, bude postupne dochádzať k ich deštrukcii či izolácii.

Ako vnímame slovenskú krajinu

Motív informačnej kampane vychádza z otázky, či na Slovensku vnímame svoju krajinu ako špecifickú a či nemáme problém s odpoveďou v čom. Ústrednou myšlienkou kampane je preto vysvetlenie pozície Karpát a Slovenska v kontexte s ostatnými európskymi krajinami. Nechať verejnosť sa postupne hlbšie „ponoriť“ do úrovne regiónov a vybraných lokalít a objaviť krásu obľúbených a mnohokrát nepoznaných miest v bezprostrednom okolí v relatívne „všednej“ krajine. To je spôsob tvorby pochopenia identity obyvateľov a ich krajiny. Dôležitým aspektom je vedomie hodnoty krajiny a participatívna účasť verejnosti na starostlivosti o krajinu. Obyčania potenciálne sami vedia, kde majú „vzácné krajiny“, respektíve lokality a mohli by sa podieľať na ich ochrane, nie však doposiaľ existujúcim expertno-sankčným prístupom. Za predpokladu, že si obec sama bude môcť vyhlásiť napríklad všeobecno-záväzným nariadením špecifický režim vybranej časti svojho územia, bude vďaka vedomiu obce

Annotation

L'idée de la création du projet „L'hommage aux Carpates“ émane de la nécessité de raconter de nouveau et plus personnellement, systématiquement et aimablement les valeurs naturelles, culturelles et historiques du paysage slovaque. Le projet, en tant que campagne d'information, est orientée vers le renforcement de la relation des gens envers leur paysage, l'augmentation de la perception dans la protection de la diversité biologique, paysagère et culturelle des endroits individuels de la Slovaquie, la perception des valeurs du paysage, particulièrement de territoires naturels protégés et des éléments paysagers importants. La campagne est basée sur la nécessité de connaître et comprendre la diversité de types de paysage qui constituent notre richesse européenne commune. Une campagne intégrale orientée vers la promotion de valeurs du paysage n'a pas encore été élaborée ou mise en œuvre en Slovaquie. Selon la Convention Européenne du Paysage, l'objectif de la campagne est de définir la qualité cible de paysage qui prend en compte les désirs et les exigences du public posés au paysage dans lequel les gens voudraient vivre. Elle expliquera la position des Carpates et de la Slovaquie vis-à-vis des autres pays européens; elle sera pourtant concentrée sur le niveau local. Les zones audiovisuelles accompagnatrices feront partie mobile des installations d'un bus spécial qui s'arrêtera, selon un programme, dans les villages et festivals choisis en avance.

Vyšná Boca v Nízkyh Tatrách (E. Jauschová)

točnená Geografickým ústavom SAV v Bratislave, priniesla zaujímavé výsledky. Výskum bol súčasťou

Summary

The idea of the origination of the project A Tribute to the Carpathians results from the need of presentation the natural, cultural and historical values of the Slovak landscape in a more personal and attractive way. The project, as an information campaign, focuses on the strengthening of the relation of people to their landscape, on better perception of the protection of biological, landscape and cultural diversity and significant landscape elements. The campaign is built on the need to learn and understand the diversity of landscape types that are our common European treasure. The objective of the campaign, according to the European Landscape Convention, is to define the target quality of the landscape, which includes wishes and requirements of the public for such a state of the landscape they would like to live in. It will be explaining the position of the Carpathians and Slovakia in the context with other European countries, but with the focus on the local level. Accompanying audio-visual programmes will be shown in a special vehicle that will, according to the set timetable, stop in selected towns and villages and at festivals.

o hodnote a pochopeniu miestneho, neopakovateľného špecifika. Súčasne sa tým vytvoria podmienky pre nový, stimulačný prístup, kde na špecifický režim starostlivosti o časť krajiny môžu byť kumulované finančné prostriedky.

Zastavenie sa v krajine

Ďalším aspektom v projekte kampane je motív „zastavenia sa v krajine“, ktorý je transformovaný do priamych zastávok vo vybraných územiach a obciach. Na základe dokumentárnych fotografií, filmov a maľieb, literárnych diel, ktoré umožnia emotívnu aj odbornú interpretáciu vybraných území pre verejnosť, je informačná kampaň založená na spolupráci

Hucokársky cintorín, Modra-Piesok (foto: E. Jauschová)

inštaláciu posterov o hodnotách krajiny. Odozva predstaviteľov obcí bude zároveň východiskom pre monitorovanie záujmu obyvateľov obce o problematiku hodnoty krajiny pre ich život.

Informačná kampaň ako miestna slávnosť v obci

Spríevodné audiovizuálne pásma a plagáty budú mobilnou súčasťou inštalácie špeciálneho vozidla, ktorý sa bude podľa stanoveného harmonogramu zastavovať vo pred vybraných obciach a festivaloch. Podmienkou výberu zastávok je ochota obce zúčastniť sa informačnej kampane a prítomnosť miestneho lídra, ktorý bude styčným dôstojníkom pre každú obec. Prezentácia v obci bude mať charakter miestnej slávnosti – udalosti, na ktorej sa zúčastňujú miestni obyvatelia, umelci, školy, široká verejnosť. Vzniknuté postery a prezentácie sa stanú súčasťou viacerých expozícií múzeí, galérií, informačných stredísk či kultúrnych domov. Realizácia kampane prinesie i riadené rozhovory s účastníkmi kampane. Zároveň sa vytvorí databáza údajov o stave vnímania hodnôt krajiny jej obyvateľmi. Bezprostrednými výstupmi aktivít projektu budú pásma o postavení a výnimočnosti Karpát a špecifikách regiónov a obcí v Európe, práca s verejnosťou interaktívnymi metódami, nadviazanie osobných kontaktov. Kampaň prinesie informácie o nevsedných, možno miestami i pozabudnutých podobách súčasnej či minulej krajiny Slovenska.

Ján Pavlík, A-projekt, n. o., Liptovský Hrádok,
jan.pavlik@aprojekt.sk

Peter Jančura, Technická univerzita /Technical University/
Université Technique, Zvolen, jancura@sazp.sk

Na úpätí Žihlavníku medzi Omšením a Slatinkou nad Bebravou (foto: M. Bednárík)

s umelcami - predovšetkým s výtvarníkmi, filmármi, fotografmi, historikmi umenia a s krajinármi a geografmi a ich „prerobovaním krajiny“. Kampaň je sústredená na lokálnu úroveň, aby zostala čo najtrvalejšia stopa v jednotlivých navštevovaných obciach. Predchádza tomu spracovanie prípravných krajinárskych štúdií o hodnotách predmetných území v kontexte s Karpatmi, regionálnymi a miestnymi špecifikami, spracovanie pilotných vizuálnych programov, audiovizuálnych pásiem, filmu zameraného na pozíciu Karpát. Výber zastávok bude vychádzať z existujúcej informačnej databázy o území, vrátane dokumentárnych filmov, novovytvorených dokumentov, existujúcich fotografií a pod., ale zároveň ochoty predstaviteľov obce a miestnych lídrov zúčastniť sa informačnej kampane. Kritériom je aj existencia regionálnej alebo miestnej expozície múzea alebo galérie, kde je možné ponechať

Obec Omšenie v Strážovských vrchoch (foto: P. Mišíková)

Dokončenie zo s. 15

Autorita Svetového kultúrneho a prírodného dedičstva od doby ich zápisu do zoznamu nad travertínovými lokalitami v dohľade Spišského hradu (Cartagena, 1993) i nad jaskynným komplexom dvojčiat Dobšinskej ľadovej a Stratenskej jaskyne (Cairns, 2000). Značka šiestich národných parkov Spiša je jednoznačná. Ten tatranský je navyše Biosférickou rezerváciou Programu UNESCO *Človek a biosféra*. Územia Spiša nachádzajúce sa v európsky významnej sústave NATURA 2000 majú svoju predbežnú ochranu zákonom. Ale vidíme či nevidíme ďalšie prírodné i kultúrne poklady krajiny Spiša ukryté tak v lesoch ako aj v mokradiach, príriečnych depresiách a reliktoch mlynských náhonov, klenoty parkov v areáloch kostolov, kaštieľov a mestečiek, v obrysoch medzi terások poličok a pasienkov? Zreteľne však v tomto území vidieť stupňujúci sa „developerský“ tlak. Zodpovedná odozva na tento väčšinou falošný ťah za biznisom, fragmentujúcim prírodné a kultúrne dedičstvo, má mať smer krajinno-manážmentových opatrení spájajúci viaceré piliere.

Aktivity na obnovu kultúrnej krajiny

V zmysle myšlienky, že NP Slovenský raj má byť aj oázou meditácií, vychováva organizácia Strom života k obnove ducha Kláštoriska stále nové generácie už dvadsaťdva rokov. Šesť ročníkov revitalizačných táborov dobrovoľníkov v projekte občianskeho združenia *Zachráňme Letanovský mlyn* sa pokúša v ekotóne NP Slovenský raj uplatňovať poznatok, že lesná a poľná vegetácia zaberajúca 90 % územia Slovenska, je nielen súčasným dominantným krajinotvorným elementom, ale aj dominantným nástrojom tvorby krajiny Slovenska v jej rôznych štruktúralno-priestorových podobách. Je prvkom a zložkou prírodného charakteru, teda je použiteľná ako nástroj sprírodňujúci. O tri roky neskôr si ďalší rodáci založili neziskovú organizáciu *Spišský Štiavnik – Kaštieľ*. Dôvodom jej vzniku bola skľučujúca skutočnosť, že park v Spišskom Štiavniku, otvorené územie nikoho, sa stalo smetiskom a zároveň „nákupným“ miestom. Našinec sem priviezol odpad a domov odišiel s vozikom plným černoze obsahujúcej aj archeologické nálezy z mladšej doby rímskej. Predstavou revitalizácie sústavy rybníkov v prírodno-krajinárskom parku i jeho krajinných väzieb je zabezpečiť ochranu archeologického dedičstva Stredovekého kláštora rehole cistercítov z druhého až tretieho decénia 13. storočia. Následne vytvorí miesto ticha, zabudnutia sa, ale aj stvorí oddychovú zónu v ochrannom pásme NP Slovenský raj svedčiacu o kultúre, o štýle, o príslušných epochách prešlých miestom tak významným. Obnoví sa tak duch ďalšej lokality na Spiši, ktorá sa stane živým nositeľom odkazu minulých generácií budúcim.

Víziou cieľa spomínaných aktivít na rovnobežke symbolicky spájajúcej spišský komplex travertínových kôp s Mariánskym údolím Hornádu je *Tao Spiša - Cesta obnovy dvoch funkcií kultúrnej krajiny*. Spätnej väzby kultivácie ľudských spoločností kvalitou krajiny a zachovanie osvedčenej tvorivosti genia loci krajín Spiša. Smeruje príkladom k susedným regiónom Slovenska - Liptovu, Orave, Gemeru a Šarišu. Spolu s ich synergiou má ambíciu postupne prispieť k trvalej udržateľnosti života v Karpatskom oblúku. „*Záhrada vychováva záhradníka k trpezlivosti a pokoju*,“ hovorí Čiňania. Nechajme sa vychovávať našou krajinou, krajinou všetkých a nikoho, jej prísnosťou a múdrosťou sa nechajme smerovať.

Dušan Bevilaqua
dusan.bevilaqua@gmail.com

Alica Chovanová
alica.chovanova@post.sk

Foto: Peter Olekšák